

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvæ Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1605

Epist. CXVII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53700](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53700)

A

EPIST. CXVII.

QVAESTIVNCVLA, An cum Sapientia bonum sit, etiam sapere? Stoici istud vulgò negant: alij asserunt, & ipse istis promior. Denique amolitur hæc superuacua, & ad formationem morum seridò vocat.

MVLTVM mihi tibi que negotium concinnabis, & dum nescis, in magnam me litem ac molestiam impinges, qui mihi tales quaestiuunculas ponis, in quibus ego nec dissentire à nostris saluà gratià, nec consentire saluà conscientià possum. Quæris, an verum sit, quod Stoicis placet, Sapientiam bonum esse, sapere bonum non esse? Primum exponam, quid Stoicis videatur: tum dicere sententiam audebo. Placet nostris, quod bonum est, esse corpus: quia quod bonum est, facit: quidquid facit, corpus est. **B** Quod bonum est, prodest: faciat autem aliquid oportet, ut proficit: si facit, corpus est. Sapientiam bonum esse dicunt: sequitur, ut necesse sit illam corporalem quoque dicere. At sapere non putant eiusdem conditionis esse. Incorporale est & accidens alteri, id est, sapientiæ: itaque nec facit quidquam, nec prodest. Quid ergo, inquiunt, non dicimus, Bonum est sapere? dicimus, referentes ad id ex quo pendet, id est, ad ipsam sapientiam. Aduersus hos quid ab aliis respondeatur, audi, antequam ego ¹ incipio secedere, & in aliâ parte considerare. Isto modo, inquiunt, nec beatè viuere bonum est. Velint nolint, respondendum est, beatam vitam bonum esse, & beatè viuere bonum non esse. Etiamnum quoque nostris illud opponitur. Vultis sapere? ergo expetenda res est sapere: si expetenda res est, bonum est. Coguntur nostri verba torquere, & vnam syllabam expetendo interponere, quam sermo nolter inferi non sinit. Ego illam, si pateris, adiungam. Expetendum est, inquiunt, quod bonum est: ² adexpetendum, quod bono contingit: quod, cum bonum consecuti sumus, non petitur tamquam bonum, sed petiro bono accedit. **C** Ego non idem sentio, & nostros iudico in hoc descendere: quia iam primo vinculo tenentur, & mutare illis formulam non licet. Multum dare solemus ³ præsumptioni omnium hominum. Apud nos ⁴ veritatis argumentum est, aliquid omnibus videri: tamquam deos esse, inter alia sic colligimus, quod omnibus de diis opinio insita est: nec vlla gens vsquam est adeo extra leges moreque proiecta, ut non aliquos deos credat. Cum de animarum æternitate differimus, nõ leue momentum apud nos habet consensus hominum, ⁵ aut timentium inferos, ⁶ aut coalentium. Vtor hac publicâ persuasione: neminem inuenies, qui non putet & sapientiam bonum, & sapere. Non faciam ⁷ quod victi solent, ut prouocem ad populum: nostris incipiemus armis conflagere. Quod accidit alicui, utrùm extra id cui accidit est, an in eo cui accidit? Si in eo est cui accidit, tam corpus est, quàm illud cui accidit. Nihil enim accidere sine tactu potest: quod tangit, corpus est. Si extra est, postquam acciderat, recessit: quod recessit, motum habet: quod motum habet, corpus est. Speres me dicturum, non esse aliud cursum, aliud currere: **D** nec aliud calorem, aliud calere: nec aliud lucem, aliud lucere. Concedo ista alia esse, sed non sortis alterius. Si valetudo indifferens est, & valere indifferens est. Si forma indifferens est: & formosum esse indifferens est. Si iustitia bonum est: & iustum esse bonum est. Si turpitudine malum est: & turpem esse malum est. tam mehercules quàm si lippitudo

EPIST. CXVII. 1. INCIPIO SECEDERE.]

A Senatu sumptum, ubi discessione à consule permittitur, in hanc aut illam subselliorum partem ibant. Hoc erat, Pedibus in sententiam ire.

2. ADEXPETENDVM.] Expetendum, est αἰσπετόν; adexpetendum, αεστειπέτον.

3. PRÆSUMPTIONI.] Id est, præcepta opinionum. αεσθησι.

4. VERITATIS ARGUMENTVM.] Meritò. nam ipsa Veritas Græcis dicta ἀλήθεια, ὡς τὸ μὴ λήθον:

quod non lateat, sitq; omnibus nota.

5. AVT TIMENTIVM INFEROS.] Quasi pœna illic pendenda: ergo anime viuunt sentiuntq;.

6. AVT COLENTIVM.] Quia Deos manes illic penebant, & venerabantur. Supersum igitur.

7. QVOD VICTI SOLENT.] In arenâ & gladiatoris pugnis. ubi qui succubuerat, populi opem & misericordiam implorabat. Ego in Saturnal. 11. cap. XXII.

tudo malum est, & lippire malum est. Hoc ut scias, neutrum esse sine altero potest. A
 Quod sapit, sapiens est: quod sapiens est, sapit. Adeo non potest dubitari, an quale illud sit, tale hoc sit, ut quibusdam utrumque unum videatur atque idem. Sed illud libenter quaesierim: Cum omnia aut bona sint, aut mala, aut indifferentia, sapere in quo numero sit? Bonum negant esse. malum utique non est: sequitur, ut medium sit. Id autem medium atque indifferens vocamus, quod tam malo contingere quam bono potest: tamquam pecunia, forma, nobilitas. Hoc, ut sapiat, contingere nisi bono non potest: ergo indifferens non est. Atqui ne malum quidem est, quod contingere malo non potest: ergo bonum est. Quod nisi bonus non habet, bonum est: sapere non nisi bonus habet: ergo bonum est. Accidens est, inquit, sapientiae. Hoc ergo quod vocas sapere, utrum facit sapientiam, an patitur? siue facit illud, siue patitur, utroque modo corpus est. Nam & ⁸ quod fit, & quod facit, corpus est. si corpus est, bonum est: unum enim deerat illi, quod minus bonum esset, quod incorporale erat. Peripateticis placet, nihil interesse inter sapientiam & sapere, cum in utrolibet eorum & alterum sit. Numquid enim B
 quemquam existimas sapere, nisi qui sapientiam habet? Numquid quemquam qui sapiat, non putas habere sapientiam? Dialectici veteres ista distinguunt: ab illis diuisio usque ad Stoicos venit. Qualis sit haec, dicam. Aliud est ager, aliud agrum habere. Quid ni? cum habere agrum ad habentem, non ad agrum pertineat. Sic aliud est sapientia, aliud sapere. Puto concedes duo esse haec, id quod habetur, & cum qui habet: habetur sapientia: habet, qui sapit. Sapientia est mens perfecta, vel ad summum optimumque perducta: ars enim vitae est. Sapere quid est? non possum dicere mens perfecta, sed id quod contingit perfectam mentem habenti. Ita alterum est, mens bona: alterum, quasi habere mentem bonam. Sunt, inquit, naturae corporum: tamquam, hic homo est, hic equus: has deinde sequuntur motus animorum enunciatiui corporum. Hi habent proprium quiddam, & a corporibus seductum: tamquam, video Catonem ambulantem: hoc sensus ostendit, animus credit. Corpus est quod video, cui & oculos, & animum intendi. Dico deinde, Cato ambulat: ⁹ non corpus quidem est quod nunc loquor, sed C
 enunciatiuum quiddam de corpore: quod alij effatum vocant, alij enunciatum, alij edictum. Sic cum dicimus ¹⁰ sapientiam, incorporale quiddam intelligimus: cum dicimus, Sapit: de corpore loquimur. Plurimum autem interest, utrum illud dicas, an de illo. Putemus in praesentia ista duo esse: nondum enim quid mihi videatur, pronuncio: quid prohibet, quod minus aliud quidem sit, sed nihilominus bonum? Dicebas paullo ante, aliud esse agrum, aliud habere agrum. Quid ni? in alia enim natura est qui habet, in alia quod habetur. illa terra est, hic homo est. At in hoc de quo agitur, eiusdem naturae sunt utraque, & qui habet sapientiam, & ipsa quae habetur. Praeterea illic aliud est quod habetur, alius qui habet: hic in eodem est, & quod habetur, & qui habet. Ager iure possidetur: sapientia natura. ille ab alienari potest, & alteri tradi: haec non discedit a domino. Non est itaque quod compares inter se dissimilia. Caeparam dicere, posse ista duo esse; & tamen utraque bona. Sapientia, & sapiens duo sunt: & utrumque bonum esse concedis. Quomodo nihil obstat, quod minus & sapientia bonum sit, & habens sapientiam: sic nihil obstat, quod minus & sapientia bonum sit, & habere sapientiam, id est, sapere. Ego in hoc volo sapiens esse, ut sapiam. Quid ergo? non est id bonum, sine quo nec illud bonum est? Vos certe dicitis, sapientiam, si sine usu detur, accipiendam non esse. Quis est usus sapientiae? Sapere: hoc est in illa pretiosissimum: quo detracto, superflua fit. Si tormenta mala sunt, torqueri malum est: adeo quidem, ut illa non sint mala, si quod

8. QVOD FIT, ET QVOD FACIT, CORPVS EST.] *Vide Physiol. 11. Dissert. IV.*

9. NON CORPVS QVIDEM EST.] *Hoc illud quod notat Empiricus lib. 1. aduers. Mathem. cap. 111. Incorporatum aliquid apud Stoicos dici λεπτόν: quod noster hic vertit Effatum, Edictum, Enunciatum. Vide Physiol. 11. Dissert. V.*

10. SAPIENTIAM, INCORPORALE QVIDEM INTELLIGIMVS.] *O falsum! pro Stoicis quidem aut Seneca. Haec omnia planissime sis corpora, Scientia, Sapientia, Veritas, Virtus: & docui in loco. Non dubie legendum, corporale quiddam, cum meis etiam libris: & puto in aliis sic fuisse. sed omiserunt dicere, quia inopinatus hic sensus.*

A si quod sequitur, detraxeris. Sapientia habitus perfectæ mentis est: sapere, vsus perfectæ mentis. Quomodo potest vsus eius bonum non esse, quæ sine vsu bonum non est? Interrogo te, an sapientia sit expetenda. fateris. Interrogo, an vsus sapientiæ sit expetendus. fateris. negas enim te illam recepturum, si vti eâ prohibearis. quod expetendum est, bonum est. Sapere, sapientiæ vsus est: quomodo eloquentiæ, loqui: quomodo oculorum, videre: ergo sapere, sapientiæ vsus est. vsus autem sapientiæ expetendus est: sapere ergo expetendum est: si expetendum est, bonum est. Olim ipse me damno, qui illos imitor dum accuso, & verba aperta rei impendo. Cui enim dubium potest esse, quin si æstus malum est, & æstuarum malum sit? si algor malum est, malum sit algere: si vita bonum est, & viuere bonum est? Omnia ista circa sapientiam, non in ipsâ sunt: at nobis in ipsâ commorandum est. etiam si quid euagari liber, amplos habet illa spatiososque fecerunt. De deorum naturâ quæramus, ¹¹ de siderum alimento, de his tam variis stellarum discursibus: an ad illarum motus nostra moueantur corpora, an corporibus omnium, animisque illinc impetus veniat. An & hæc quæ fortuita dicuntur, certâ lege constructa sint, nihilque in hoc mundo repentinum, aut expertis ordinis volutetur. Ista iam à formatione morum recesserunt: sed leuant animum, & ad ipsarum quas tractant rerum magnitudinem attollunt. Hæc verò de quibus paullo antè dicebam, minuunt & deprimunt, nec vt putas exacuunt, sed extenuant. Obsecro vos, cur tam necessariam curam maioribus melioribusque debitam, in re nescio an falsâ, certè in utili, terimus? Quid mihi profuturum est scire, an aliud sit sapientia, aliud sapere? quid mihi profuturum est scire, illud bonum esse, hoc non esse? Temerè me geram, subibo huius voti aleam. tibi sapientia, mihi sapere contingat: pares erimus. Potiùs id age, vt mihi viam monstres, quâ ad ista perueniam. Dic mihi quid vitare debeam, quid appetere: quibus animum labantem studiis firmem: quemadmodum quæ me ex transuerso ferunt aguntque, procul à me repellam. Quomodo par esse tot malis possim: quomodo istas calamitates remoueam, ¹² quæ ad me irruerunt: quomodo illas, ¹³ ad quas ego irrupi. Doce, quomodo feram ærumnam sine gemitu meo, felicitatem sine alieno: quomodo vltimum necessarium vitæ terminum non expectem, sed ipsemet, cum visum erit, profugiam. Nihil mihi videtur turpius, quàm optare mortem. Nam si vis viuere, quid optas mori? si non vis, quid deos rogas, quod tibi nascenti dederunt? Nam vt quandoque moriaris, etiam inuito positum est: vt cum voles, in tuâ manu est. Alterum tibi necesse est, alterum licet. Turpissimum his diebus principium diserti mehercules viri legi: *Ita*, inquit, *quamprimum moriar*. Homo demens, optas rem tuam. *Ita quamprimum moriar*. Fortasse inter has voces senex factus es. Alioqui quid in morâ est? nemo te tenet, euade quâ visum est. Elige quamlibet rerum naturæ partem, quâ tibi præberi exitum iubeas. Hæc nempe sunt elementa, quibus ¹⁴ hic mundus administratur: aqua, terra, ¹⁵ spiritus. Omnia ista tam causa viuendi sunt, quàm vitæ mortis. *Ita quamprimum moriar*. Quamprimum istud, quod esse vis? quem illi diem ponis? citiùs fieri quàm optas, potest. Imbecillæ mentis ista sunt verba, & ¹⁶ hac detestatione misericordiam captantis. Non vult mori, qui optat. Deos vitam roga, & salutem: si mori placuit, hic mortis est fructus, optare desinere. Hæc, mi Lucili, tractemus, his formemus animum. Hæc est sapientia, hoc est sapere, non disputatiunculis inanibus subtilitatem vanissimam agitare. Tot questiones tibi fortuna posuit, nondum illas soluisti: iam cauillaris. Quàm stultum est, cum signum pugnæ acceperis, ¹⁷ ventilare: remoue ista lusoria arma: ¹⁸ decretoriis opus est.

Dic

11. DE SIDERVM ALIMENTO.] *Quod è mari & aquis Stoici attribuebant. Physiol. II. Diss. XIV.*

12. QUÆ AD ME IRRVPERVNT.] *Aliunde, à Deo aut Fato: non accersita.*

13. AD QVAS EGO IRRVPI.] *Ipsè mihi struxi, in quas sponte me indui.*

14. HIC MVNDVS.] *Nempe inferior: & ideo tria tantum nominat. quantum superioris Mundi est, siue Cali, id est Ignis.*

15. SPIRITVS.] *Aër: sic passim ipse vocat.*

16. HAC DETESTATIONE.] *Significat hic Obtestationem, nec compositio minuit vim verbi simplicis, sed auget. Est enim precatio & votum.*

17. VENTILARE.] *Proludere, & brachia atque arma in speciem ventumq; iactare. A theatris arenisque sumptum. Ego in Saturn. II. cap. XIX.*

18. DECRETORIIS OPVS EST.] *Veris armis, & quibus de victoriâ vitæq; cernatur. Suprà, epist. CII.*

19. LVDO-

Dic quâ ratione nulla animum tristitia, nulla formido perturbet: quâ ratione hoc secre- A
tarum cupiditatum pondus effundam. Agatur aliquid. Sapientia bonum est, sapere
non est bonum. Sic lit. negemus, sapere bonum esse: vt hoc totum studium deridea-
tur, tamquam operatum superuacuis. Quid si scires etiam illud quæri, an bonum sit fu-
tura sapientia? Quid enim dubij est, oro te, an nec messem futuram iam sentiant horrea,
nec futuram adolescentiam pueritia viribus aut villo robore intelligat? Ægro interim ni-
hil ventura sanitas prodest, non magis quàm currentem luctantemque, post multos se-
cutorum sensus otium reficit. Quis nescit hoc ipso non esse bonum id quod futurum
est, quia futurum est? nam quod bonum est, vtique prodest: nisi præsentia, prodesse non
possunt. Si non prodest, bonum non est vtique: si prodest, iam est. Futurus sum sapiens:
hoc bonum erit, cum fuero: interim non est. Prius aliquid esse debet, deinde quale esse.
Quomodo, oro te, quod adhuc nihil est, iam bonum est? Quomodo autem tibi magis
vis probari, non esse aliquid, quàm si dixerò, futurum est? nondum enim venisse appa-
ret, quod venit. Ver secutorum est: scio nunc hiemem esse. æstas secutura est: scio æsta- B
tem non esse. Maximum argumentum habeo nondum præsentis, futurum esse. Sapiam,
spero: sed interim non sapio. si illud bonum haberem, iam hoc carerem malo. Futurum
est, vt sapiam. ex hoc licet nondum me sapere intelligas. non possum simul & in illo bo-
no, & in hoc malo esse. Duo ista non coeunt, nec apud eundem sunt vnâ, bonum & ma-
lum. Transcurramus solertissimas nugas, & ad illa quæ nobis aliquam opem sunt latura,
properemus. Nemo qui obstetricem parturienti filiæ sollicitus accersit, edictum & 19 lu-
dorum ordinem perlegit. nemo qui ad incendium domus suæ currit, tabulam 20 la-
trunculariam perspicit, vt sciat quomodo 21 alligatus exeat calculus. At mehercules
omnia tibi vndique nunciantur, & incendium domus, & periculum liberorum, & obsi-
dium patriæ, & bonorum direptio: adice istis naufragium, motusq; terrarum, & quid-
quid aliud timeri potest. Inter ista districtus, rebus, nihil aliud quàm animum oblectan-
tibus, vacas? Quid inter sapientiam, & sapere intersit, inquiris? nodos nectis ac soluis,
tantâ mole impendente capiti tuo? Non tam benignum ac liberale tempus natura no- C
bis dedit, vt aliquid ex illo vacet perdere: & vide, quàm multa etiam diligentissimis
pereant. Aliud valetudo sua cuique abstulit, aliud suorum: aliud necessaria negotia,
aliud publica occupauerunt: vitam nobiscum diuidit somnus. Ex hoc tempore tam
angusto, & rapido, & nos auferente, quid iuuat maiorem partem mittere in vanum?
Adiice nunc, quod affuescit animus delectare se potius, quàm sanare: & philosophiam
oblectamentum facere, cum remedium sit. Inter sapientiam, & sapere quid intersit, ne-
scio: scio meâ non interesse, sciam ista, an nesciam. Dic mihi, cum quid inter sapien-
tiam & sapere intersit, didicero, sapiam? Cur ergo potius inter vocabula me sapientiæ
detines, quàm inter opera? Fac me fortiorem, fac me securiorem, fac fortunæ parem,
fac superiorem. possum autem superior esse, 22 si fecero omne quod disco.

19. LVDORVM ORDINEM.] *Libelli aut tabule
propensi solent in publico, vbi apparatus omnis ludo-
rum descriptus: atque id mouenda & allicienda ple-
bi. Vide Saturnal. 11. cap. XVIII. Adde De Benef.
VI. cap. 1.*

20. LATRVNCLARIAM.] *De Brevit. vit. cap.
XIII. De Tranquill. cap. XIV.*

21. ALLIGATVS EXEAT.] *Pugna
enim erat, & alterius coloris calculi alteros ad li-
neam vltimam vrgebant: artis, implexum vel obsef-
sum euadere.*

22. SI FECERO.] *Scripti & antiquitus cusi,
si dixerò: fuit, si vixero.*